

Nr. 149 din 19 iunie 2023

***Dnei Angelica Caraman,
Președintă a Comisiei Electorale Centrale
Membrilor Comisiei Electorale Centrale***

Asociația Promo-LEX, în temeiul Legii nr. 239-XVI din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional și a Hotărârii Guvernului nr. 967 din 9 august 2016 cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional, își manifestă interesul față de participarea la procesul de consultare publică a proiectelor de hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale (CEC).

În context, Asociația Promo-LEX, în calitate de parte interesată, se adresează CEC cu solicitarea de a fi examinate constatările și recomandările Asociației vizavi de proiectul *Regulamentului privind particularitățile votării pe parcursul a două zile*.

**Constatări și recomandări privind conținutul proiectului
REGULAMENTULUI
privind particularitățile votării pe parcursul a două zile**

1. Comentarii generale.

- De principiu, apreciem ideea de a elabora un regulament separat care ar stabili mecanismele de vot în cazul votării pe parcursul a două zile. Reglementarea mai detaliată a temeiurilor va contribui la previzibilitatea procedurilor. De asemenea, descrierea procedurilor specifice celor două zile de votare într-un singur document va facilita activitatea membrilor BESV, care se vor inspira dintr-un singur act. Din perspectiva votării, marea provocare la elaborarea unui astfel de act normativ ar fi asigurarea caracterului plenar la procedurile descrise. Or, potrivit Asociației Promo-LEX, nu toate aspectele ce necesită clarificare în contextul organizării și desfășurării votării pe parcursul a două zile, sunt abordate în documentul analizat.
- În același timp, ce ține de dezvoltarea temeiurilor pentru stabilirea a două zile de vot, atragem atenția autorilor că art. 8 alin. (3) din Codul electoral prevede limitele de reglementare în actul subordonat legii: se stabilesc prin Regulament aprobat de Comisia Electorală Centrală, „procedurile electorale detaliate ce vizează securizarea votării, păstrarea și asigurarea integrității pe parcursul a două zile a buletinelor de vot utilizate și a celor neutilizate, regulile privind asigurarea confidențialității informației din listele electorale cu privire la participarea alegătorilor la votare etc.”. Corespunzător, temeiurile desfășurării votării pe parcursul a două zile sau condițiile în care CEC poate stabili desfășurarea votării pe parcursul a două zile nu ar trebuie să facă obiectul reglementării.
- În context, din art. 8 alin. (3) din Codul electoral se înțelege că votarea în două zile va fi stabilită din motive obiective (pandemii, situații excepționale, asigurarea dreptului la vot în condiții neordinare, numărul mare de alegători înregistrați la secțiile de vot de peste

hotare etc.) Prin urmare, pentru fiecare scrutin în parte CEC trebuie să examineze situația de fapt și să identifice dacă sunt sau nu motive obiective pentru votarea în două zile în unele circumscripții electorale sau secții de votare.

2. Privind titlul Regulamentului.

- Raportat la conținutul documentului, dacă și în continuare temeiurile vor fi reglementate prin acest act, considerăm că titlul trebuie să se refere și la partea de organizare, și nu doar cea de desfășurare a votării. Respectiv, propunem ca Regulamentul să se denumească „privind particularitățile organizării și desfășurării votării pe parcursul a două zile”.
- În proiectul *Regulamentului privind activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare* cu referire la votarea pe parcursul a două zile, se face referire la *Regulamentul privind securizarea votării, păstrarea documentelor electorale și asigurarea integrității buletinelor de vot în cazul votării pe parcursul a două zile*. Recomandăm autorilor să clarifice dacă e vorba despre același document, eventual de modificat textul Regulamentului BESV.

3. Privind pct. 3. Remarcă generală. Majoritatea subpunctelor se referă la organizarea alegerilor peste hotare. Din practica de până acum de consultare a Regulamentelor / Instrucțiunilor, considerăm că acest punct va suferi modificări în rezultatul elaborării *Regulamentului privind constituirea secțiilor de votare peste hotare și a Regulamentului privind înregistrarea prealabilă*. Recomandăm autorilor prezentului regulament să țină cont la definitivarea prezentului Regulament de prevederile actelor menționate mai sus.

4. Privind pct. 3 subpct. 1).

- de principiu, considerăm că nu este formulat clar criteriul / mecanismul în baza căruia vor fi stabilite două zile de vot. În primul rând, cum va fi calculat acest număr de alegători de la ultimele trei scrutine naționale raportat la numărul de buletine per zi de votare: va fi calculată media sau va fi cumulativ? Va fi suficient să fie la un scrutin epuizate buletinele sau va fi necesar la fiecare în parte? În al doilea rând, se va lua în considerare situația ipotetică că într-o localitate sunt două secții, în care la una s-au epuizat buletinele iar la alta nu? De altfel, recomandăm raportarea situațiilor descrise anume la fenomenul „epuizării buletinelor de vot”, reieșind și din faptul că în localitatea respectivă nu sunt alte secții de votare cu buletine de vot disponibile.
- Atragem atenția și asupra cazurilor de transportare organizată identificate la secțiile de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului. În condițiile în care problema dată va persista, putem avea pentru aceste secții de votare doar alegeri în două zile.
- În fine, cu privire la sintagma „alegători care s-au prezentat la secțiile de votare”, considerăm că nu este suficient de precisă și lasă loc de interpretare. Or prin „s-au prezentat” nu este clar dacă au și participat la vot sau doar s-au prezentat, dar nu au votat, de exemplu, pe motiv că s-au epuizat deja buletinele de vot.

5. Privind pct. 3 subpct. 2). Recomandăm redactarea normei pentru a oferi mai multă claritate cu privire la sensul textului „care s-au înregistrat pentru a vota într-o anumită secție de votare”. În primul rând nu este clar despre ce fel de înregistrare este vorba? Probabil se are în vedere „înregistrarea prealabilă” stabilită în calitate de criteriu complementar pentru constituirea secțiilor de votare (art. 39 alin. (5)). În acest caz, atragem atenția, că cel puțin din experiența de până acum de utilizare a mecanismului, alegătorii care se înregistrează, nu se înregistrează la anumite secții de votare ci pe anumite localități/țări. Respectiv, recomandăm să fie expus clar despre ce fel de limite geografice este vorba la acest capitol.

6. Privind pct. 3 subpct. 4).

- Cu privire la expresia „numărul necesar de secții de votare pentru alegătorii din străinătate” atragem atenția că Codul electoral nu utilizează astfel de formulări. Din

practica de observare de până acum (în baza normelor vechi) dar și din textul Codului electoral în vigoare nu există certitudinea că va fi posibil de identificat „un număr necesar de secții”. Va fi vorba de un număr „posibil de identificat”, nu și „necesar”. Numărul de secții a variat constant și Codul electoral nu stabilește un plafon sau o valoare constantă a numărului de secții „necesare”.

- În plus, nu este clar dacă „numărul necesar de secții” care „depășește numărul maxim al secțiilor de votare care pot fi organizate cu acordul autorităților competente ale țării gazdă” este calculat în general pe țară sau ține și de localizarea în anumite zone/localități mai mult populate de cetățeni moldoveni.
- Suplimentar, recomandăm autorilor să examineze și oportunitatea comasării subpct. 3) și 4) deoarece par să fie aceeași condiție care se manifestă prin numărul insuficient a secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate, doar că din motive diferite.

7. Privind pct. 3 subpct. 5).

- Criteriul de la acest subpunct este unul evaziv și interpretabil, or norma trebuie să fie clară, precisă și previzibilă. Sintagma „timp rezonabil de așteptare” cu referire la participarea la vot a cetățenilor este lipsită de vreo încadrare juridică. Interpretarea acesteia poate să difere de la sistem electoral la altul. De exemplu, din experiența de observare internațională au fost situații când în democrații consolidate ale lumii, ca de exemplu Suedia, alegătorii așteptau circa 40 – 60 minute pentru a vota. În plus, prezența la urne (respectiv, timpul de așteptare) poate fi diferită la anumite perioade a zilei votării. Astfel, recomandăm ca primă opțiune - excluderea acestuia sa, ca opțiune de alternativă – specificarea exactă (în minute) a timpului rezonabil de așteptare pentru exercitarea dreptului de vot, eventual a modalității de identificare a acestui timp.
- În același timp, atragem atenția că practica prezenței la vot în secțiile de votare constituite pentru alegătorii din stânga Nistrului dar și pentru alegătorii din străinătate, de obicei este diferită de cazul celorlalte secții constituite la alegerile naționale. În secțiile menționate se formează cozi de alegători din cauza densității înalte a alegătorilor în anumite țări/ venirea concomitentă a alegătorilor din stânga Nistrului, a numărului mare de buletine disponibile pentru o secție de votare- 5000 (peste hotare), și din cauza limitărilor statelor gazde de a deschide un număr suficient a secțiilor de votare. Recomandăm la eventuala calculare a „timpului rezonabil” să ținem cont și de aceste specificități.

8. Privind pct. 6.

- Atragem atenția că „secțiile de votare deschise pe teritoriul Republicii Moldova” includ și secțiile deschise pentru alegătorii din stânga Nistrului. Or, potrivit structurii și logicii de expunere a normei ar reieși că secțiile respective nu se încadrează în categoria dată.
- Privind situația când „în cazul listelor electorale suplimentare se folosesc formulare noi pentru fiecare zi de votare” recomandăm ca și Regulamentul privind activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare să prevadă posibilitatea de eliberare a exemplarelor de rezervă de liste suplimentare.

9. Privind pct. 7.

- Recomandăm excluderea primelor două enunțuri, pe motiv că ele repetă în totalitate textul din cel puțin alte două acte normative: Instrucțiunea cu privire la procedura de vot cu urna mobilă și Regulamentul privind listele electorale.
- De asemenea, recomandăm ca ultimul enunț să fie inclus în pct. 6. În acest fel pct. 6 va reglementa cazul tuturor celor trei tipuri de liste utilizate în ziua alegerilor: de bază, suplimentare și de votare la locul aflării.

- Recomandăm ca la acest punct să fie mai detaliat explicată procedura de vot cu urna mobilă în cazul votării pe parcursul a două zile. Considerăm că este necesar de clarificat așa subiecte ca: a doua zi urna mobilă se duce doar la cei care au depus suplimentar sau se poate duce și la cei care au depus anterior dar nu erau la locul aflării sau eventual nu s-a reușit? Ipotetic, se poate de dus doar în a doua zi cu urna mobilă? etc.

10. Privind pct. 8. Recomandăm ca acest punct, cu privire la tirajul buletinelor de vot utilizate, să țină cont și de norma legală de la art. 74 alin. 7. Considerăm că acest aspect trebuie să fie dezvoltat și în prezentul Regulament.

11. Privind pct. 12.

- Recomandăm specificarea tipului de listă electorală (de bază, suplimentară sau votare la locul aflării) la care se face referire pentru a aplica „semnătura în partea dreaptă de sus a listelor electorale care le-au fost distribuite, iar în partea stângă de jos înscriu numărul de buletine de vot pe care le-au eliberat în prima zi”.
- De asemenea, recomandăm de analizat oportunitatea ca odată cu retipărirea listelor electorale de bază în condițiile art. 61 alin. (9) din Codul electoral să fie incluse secțiunile pentru completare prescrise la pct. 12, pentru secțiunile de votare unde votarea se va efectua pe parcursul a două zile.
- În fine, atragem atenția că în conținutul punctului nu sunt menționate „regulile privind asigurarea confidențialității informației din listele electorale cu privire la participarea alegătorilor la votare” specificate la art. 8 alin. (3) din Codul electoral. Amintim că potrivit normei legale aceste reguli urmează a fi dezvoltate în cadrul unui Regulament și cel mai probabil ar fi vorba de prezentul Regulament.

12. Privind pct. 15-17. Privind păstrarea documentației electorale „într-un safeu / dulap din secția de votare”, de principiu, salutăm o astfel de măsură de siguranță, dar amintim că Codul electoral nu obligă ca BESV să dețină așaarticole de mobilier, ci operează cu sintagma „loc sigur”. Îndeosebi problema poate apărea în secțiunile de votare peste hotare, unde posibilitățile de organizare a infrastructurii secției de votare pot fi limitate.

13. Privind pct. 18. Privind utilizarea expresiei „după caz”, recomandăm clarificarea faptului dacă contrasemnarea de către persoanele autorizate este obligatorie sau e facultativă, și în care circumstanțe.

14. Privind pct. 21.

- Recomandăm de specificat mecanismul de transmitere a informației, e suficientă comunicarea orală (telefon, de ex.) sau e vorba de forma scrisă, inclusiv formalizată (eventual prin e-mail) etc.
- În privința „raportului biroului electoral al secției de votare” care este structurat conform Anexei nr. 4 la prezentul Regulament recomandăm menționarea de către autori, dacă acest tip de Raport al BESV este unicul pentru ambele zile ale alegerilor, sau este necesar de elaborat și Raportul stabilit de Regulamentul privind activitatea BESV și cel prevăzut de prezentul Regulament analizat.

15. Privind pct. 22, subpct. 2). Pornind de la practica de observare anterioară a alegerilor, ne exprimăm rezerve cu privire la posibilitatea echipamentului video existent de „a funcționa în localul secției de votare pe tot parcursul nopții”. Observatorii au constatat multiple cazuri, în special fiind vorba de două tururi de scrutin, când camerele video nu mai înregistrează, pe motiv că se epuizase capacitatea de stocare. În plus, exprimăm dubii rezonabile și cu privire la capacitatea aparatelor de a înregistra imagini calitative și pe timpul nopții. În concluzie, părerea noastră că prevederile ce țin de înregistrarea video, inclusiv, pe perioada dintre cele două zile ale alegerilor cu actualul aparataj deținut de CEC nu pare a fi realizabil.

16. Privind pct. 23.

- Privind mecanismul „sigilării intrării în localul secției de vot” recomandăm ca autorii să menționeze mai explicit dacă sigilarea se va efectua doar cu unul din mecanismele/instrumentele propuse sau este necesar cumularea acestora. În context, recomandăm ca *Instrucțiunea cu privire la asigurarea infrastructurii secției de votare* să prevadă un număr suficient de sigilii pentru secțiile de votare unde alegerile se vor desfășura două zile.
- De asemenea, recomandăm dezvoltarea prevederii că persoanele autorizate să asiste la operațiunile electorale vor semna „după caz” benzile de hârtie cu care se vor sigila încăperile. Iarăși, cine și în ce condiții stabilește acest „după caz”?

17. Privind pct. 24 și 25. Nu este clar cum va fi asigurată securitatea localului secției de votare de peste hotare, și care organe de forțe - naționale sau ale statului gazdă ar putea asigura securitatea localului secției de votare. În context, recomandăm autorităților responsabile ca în procesul de identificare a localurilor/sediilor pentru secții de votare în străinătate să ia în calcul și dotarea acestora cu alarme sau servicii pază.

18. Privind pct. 25. Recomandăm consultarea acestui punct cu referire la comportamentul în situațiile ce necesită intervenția serviciilor specializate ale Ministerului Afacerilor Interne (incendii, calamități etc.) și cu respectivele autorități.

19. În mod suplimentar, considerăm că necesită a fi reglementate următoarele situații legate de votarea pe parcursul a două zile:

- Dacă alegătorul care urmează să împlinească 18 ani în ziua de duminică, își va putea exercita votul în ziua de sâmbătă;
- Dacă în cazul secțiilor de votare constituite pentru alegătorii din stânga Nistrului, după exemplul secțiilor din străinătate, vor putea fi utilizate pentru fiecare zi un număr de câte 3000 de buletine;
- Cum va fi aplicată prevederea privind acreditarea observatorilor nu mai târziu de ziua precedentă zilei alegerilor- art. 88 alin. (6) Cod electoral;
- Dacă hotărârea CEC privind desfășurarea votării în două zile de scrutin va fi aplicabilă pentru ambele tururi de scrutin, în cazul desfășurării și celui de-al doilea tur.
- În același context, ar fi întrebarea: dacă CEC poate decide în perioada de după turul întâi votarea în două zile pentru turul doi la secțiile unde în primul tur s-a votat doar o zi, însă prezența a fost una masivă, eventual au fost epuizate buletinele de vot etc.? Chiar dacă în opinia Asociației Promo-LEX, Codul electoral este explicit în acest sens, stabilind la art. 8 alin. (2) că alegerile în două zile se „stabilește prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor”, considerăm că această normă trebuie dezvoltată și în prezentul proiect de Regulament.
- Considerăm că ar fi necesar de reglementat mai explicit și situația cu necesitatea de desfășurare a procedurilor de pregătire a secției de votare „în prezența a cel puțin jumătate din membrii biroului electoral” pentru ambele zile ale votării.

Cu respect,

Nicolae PANFIL
Director de program
Asociația Promo-LEX

